

Naldinijeva *Corografia ecclesiastica* – kronika koprške škofije ali lokalna zgodovina?

Gregor Pobežin*

Leto 1685 je bilo za področje severne Istre in predvsem koprške škofije na svoj način prelomno: za koprškega škofa je bil imenovan in nato leta 1686 posvečen Paolo Francesco Naldini (15. 10. 1632 – 21. 10. 1713),¹ ki je koprsko škofijo vodil vse do svoje smrti. V tem prispevku ga obravnavamo kot literata: njegov miselni in teološki svet, njegova stališča do pastorage,² predvsem pa okoliščine, v katerih je deloval v Kopru, bi si sicer zaslužili še veliko pozornosti, a jih tu puščamo ob strani,³ čeprav se bomo s stališča njegovega temeljnega dela, tj. njegove narave in strukture, nujno dotaknili vsaj njegovih literarnih in znanstvenih ambicij.

Leta 1700 je Naldini v Benetkah izdal svoj *magnum opus* – *Cerkveni krajepis ali Opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper* (*Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città e della diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capo d'Istria*). Delo je v resnici *magnum* – ne le po pomenu, pač pa tudi povsem dobesedno: z vsemi prilogami šteje več

* ZRC SAZU, Inštitut za kulturno zgodovino; Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije; gregor.pobezin@zrc-sazu.si & gregor.pobezin@fhs.upr.si.

- 1 Za temeljne biografske podatke gl. Darovec, »Naldini, Paolo«; Dolinar, »Naldini, Paolo«; Pucer, »Naldini, Paolo Francesco«. Nadaljnji pregled literature je mogoče najti pri Kamin Kajfež, »Vloga koprškega škofa Paola Naldinija«, 91, op. p. č. 2; tudi Kamin Kajfež in Pobežin, »Koprski škof Paolo Naldini (1632–1713), njegova oporoka in njegovo zadnje počivališče v cerkvi sv. Blaža v Kopru«.
- 2 Prim. Valenčič, »Podoba koprške škofije v času škofa Paola Naldinija«, 46–47; tudi Kamin Kajfež, »Vloga koprškega škofa Paola Naldinija«, 91–93.
- 3 Za razmere v Kopru/Justinopolisu pred Naldinijevim prihodom – zlasti o okoliščinah po Tridentinskem koncilu – gl. Žitko, »Škof Paolo Naldini med erudicijo, pastoralo in zavzemanjem za slovansko bogoslužje«.

kakor 500 strani. V tem monumentalnem obsegu je Naldini »raziskal bistvo, izvor, položaj, razmere in vsako pomembnejšo podrobnost Cerkve, ki [mu] jo je bilo Nebo naklonilo za sveto nevesto«, ⁴ pri čemer je dokumentiral tako sočasne oziroma avtorju znane dogodke kakor tudi sestavil zgodovinsko retrospektivo, za katero je moral uporabljati različne razpoložljive vire.

Šlo mu je, kakor sam pravi, najprej za to, da bi popisal zgodovino koprške škofije tako, da bi zapolnil vrzeli v delih drugih avtorjev, ki po njegovem mnenju niso »opisali koprške Cerkve tako, da bi uskladili vse njene raznolike strani. Prav to pa je moj glavni namen, cilj mojih želja in smer, v katero naravnavam vsak svoj korak ...« ⁵ Ta je v tem času pokrivala skoraj celotno ozemlje sedanje občine Koper, z izjemo nekaterih vasi pod Kraškim robom, kot so župniji Osp in Loka ter vas Rakitovec, ki so do leta 1788 sodile pod tržaško škofijo. Delo prav tako zajema območje vasi Šterna južno od Dragonje, ki je spadala pod novigrajsko škofijo, ter izolsko in piransko občino, skupaj s Savudrijo in Kaštelom, ki sta pripadali koprski škofiji. ⁶

Naldinijev *Cerkveni krajeпис* tako sestavlja šest knjig, razdeljenih na številna poglavja in podpoglavja, katerih strukturo velja v duhu drugega dela pričujoče razprave strniti v naslednji seznam: ⁷

- Prva knjiga – O koprski stolnici, o koprski škofiji, škofih in kapitlju: *Nastanek in struktura svete Cerkve v Kopru – Ustanovitev stolnice v Kopru – Posvetitev koprške stolnice in njene svete relikvije – Koprski škofijski dvorec – Seznam koprskih škofov – Stolni kapitelj – Najuglednejše osebnosti koprškega stolnega kapitlja in duhovščine*
- Druga knjiga – O škofijskih in redovnih cerkvah ter drugih nabožnih in dobrodelnih ustanovah v Kopru: *Škofijske cerkve v mestu – Cerkev in samostani dominikancev in servitov – Cerkev in samostani manjših bratov – Cerkev in priorat benediktinskih menihov – Cerkev in samostan redovnic sv. Klare – Cerkev in samostan avguštinskih redovnic – Oratoriji, bratovščine, špitala in Monte di Pieta*
- Tretja knjiga – O prvi primestni dekaniji, imenovani Piran: *Ustanovitev piranske cerkve, njen ustroj in slovesna posvetitev – Piranska kapitelska cerkev, njen kapitelj in najuglednejše osebnosti – Cerkev in oratorij Filipa Nerija ter druge škofijske cerkve v Piranu – Samostana*

4 Naldini, *Cerkveni krajeпис*, s. 1.

5 Ibid.

6 Prim. Darovec, »Slovenski redakciji Naldinijevega krajeписа na pot«, xii.

7 Seznam povzet po: Naldini, *Cerkveni krajeпис*, 344–346.

Slika 1: Vezni list Naldinijeve
Corografia ecclesiastica iz leta 1700.

- in cerkvi manjših bratov – Župnija Savudrija in druge cerkve na piranskem ozemlju – Bratovščine, špital in Monte di Pieta v Piranu*
- Četrta knjiga – O drugi primestni dekaniji, imenovani Izola: *Ustanovitev cerkve v Izoli, njena struktura in posvetitev – Izolska kapiteljska cerkev, njen kapitelj in najuglednejše osebnosti – Škofijske cerkve v Izoli – Cerkve in samostani senatov ter manjših bratov v Izoli – Škofijske cerkve na izolskem ozemlju – Izolske bratovščine in špital*
  - Peta knjiga – O tretji primestni dekaniji, imenovani Kubed: *Župnija Kubed in njene vasi – Župnija Sočerga in njene vasi – Župnija Truške in njene vasi – Župniji Marezige in Sv. Anton – Župniji Tinjan in Dekani – Župnija Rižan s svojimi cerkvami*
  - Šesta knjiga – O četrti primestni dekaniji, imenovani Krkavče: *Župnija Krkavče in njene vasi – Župnija Šmarje – Župniji Pomjan in Koštabona – Župniji Korte nad Izolo in Kaštel – Izvor in vera prebivalcev mesta in Škofije Koper – Oris svetnikov in blaženih koprskih cerkve*

Cerkveni krajepis ni prvi »krajepis« v severni Istri.⁸ Pri rabi pisnih virov se je lahko torej Naldini naslonil na precejšnje število avtorjev, ki jih tudi vestno omenja in z njimi polemizira: že uvodoma razgrne sežet seznam starejših piscev, »ki so z dragocenim balzomom svojih izčiščenih črnih preprečili, da bi ... zob pogoltnega časa uničil [starejša pričevanja]«. ⁹ Katalog teh starejših piscev zajema med drugim avtorje, kot so Pietro Paolo Vergerio (*De situ urbis Iustinopolitanae* – »O legi mesta Justinopolis«) in Ludovico Vergerio (*L'Istoria dell'Istria* – »Zgodovina Istre«), Pietro Coppo (*Tavola geografia dell'Istoria* – »Karta zgodovinske geografije«), Giovanni Battista Goineo (*De situ Istriae* – »O legi Istre«), Girolamo Muzio (pesnitev *L'Egida* – »Egida«), Nicolò Manzuoli (*La nuova descrizione della Provincia dell'Istria, con le Vite, e fatti de Santi, e Beati di quella* – »Novi opis istrske pokrajine z življenji in deli njenih svetnikov in blaženih«), Ferdinando Ughelli (*Italia Sacra* – »Cerkvena Italija«), Pietro Morari, Giacomo Filippo Tommasini (*Commentarii* – »Komentarji«), Prospero Petronio (*Memorie sacre, e profane dell'Istria, e sua Metropoli* – »Cerkvena in posvetna pričevanja o Istri in njeni prestolnici«), Ireneo della Croce (*Historia antica, e moderna, sacra, e profana della Città di Trieste* – »Stara in

8 Gl. Darovec, *Stari krajepisi Istre*; gl. tudi Zudič Antonič, *Zgodovina in antologija italijanske književnosti Kopra, Izole in Pirana*, 54 in nasl.

9 Prevodi povzeti po izdaji: Naldini, *Cerkveni krajepis*; kjer kontekst to zahteva, so v opombah pod črto podani tudi daljši citati v izvirniku.

nova posvetna zgodovina Trsta»), pa tudi Janez Ludvik Schönleben (*Annales Ducatus Carnioliae Sacroprofani* – »Cerkveni in posvetni letopis vojvodine Kranjske«). Zlasti slednji nas s prisotnostjo med Naldinijevimi viri opominja, da je avguštinski eremit s seboj iz Padove prinesel svetovljansko širino, ki mu je odpirala pogled onkraj meja njegovega neposrednega miselnega sveta, izpričuje pa tudi nespregledljivo: s temi odlomki Naldini poleg široke izobrazbe izkazuje živahne stike z drugimi izobraženci svojega časa.

Med starejšimi viri se Naldini sklicuje tudi na številne rimske in grške pisce. Kjer se dotakne najstarejše zgodovine Kopra, omenja Gaja Valerija Flaka, ki je v času flavijske dinastije sestavil pesnitev o Argonavtih (*Argonautica*). Poleg njega izrecno omenja še poznoantičnega oz. zgodnj srednjeveškega slovničarja Priscijana (ustvarjalni vrh ok. 500), oba pa posebej omenja v povezavi z omembami prebivalcev Kolhide in priljubljenim mitom o Kolhijcih kot ustanoviteljih Kopra, o čemer bomo spregovorili še v nadaljevanju. Omenja še rimskega zgodovinarja Tita Livija in preverja, koliko pozornosti je namenil Istri in Egidi.¹⁰ Omenja tudi rimskega naravoslovca Plinija (in sicer kot geografa!) ter grškega astronoma, matematika in geografa Klavdija Ptolemaja. Vse te avtorje Naldini citira kar v jeziku, v katerem so sami pisali; če je bila to latinščina, se ni trudil s prevodom, pač z mislijo na občinstvo, ki je bilo latinskega jezika dovolj vešče, da z njim ni imelo težav. V *Cerkveni krajepis* je vključil nič manj kot 96 odlomkov raznovrstnih besedil v latinskem jeziku, nekatere tudi zelo obsežne.

Sicer pri Naldiniju spregovorijo številni neliterarni viri; pri tem hitro ugotovimo, da gre za avtorja, ki ima posluš za vire zelo različnih vrst, saj poleg literarnih del navaja številne javne in cerkvene listine, predvsem pa se nam kaže kot vesten zbiratelj epigrafskega materiala,¹¹ ki je bil lahko pri svojem delu natančnejši od avtorjev, na katere se ima navado sklicevati.¹²

* * *

Vendar pa si tu zastavljamo vprašanje, ki sega onkraj vsebinske eksegeze Naldinijevega dela in vprašanja njegovih virov, čeprav nas ta naloga kljub dobrim ocenam njegovega dela v resnici še čaka. Sprašujemo se namreč, ali gre v primeru *Cerkvenega krajepisa* za lokalno zgo-

10 Naldini, *Cerkveni krajepis*, 4–6.

11 Gl. Pobežin, »Latine quae scripserit Paulus Naldini«.

12 Tako denimo v primeru »psevdonapisa« v koprskem statutu, ki ga navaja brez napak, značilnih za druge (starejše) avtorje.

vino ali za kroniko oziroma vsaj delo z elementi kronike? Naldini na dilemo na neki način pokaže kar sam: »Po tem orisu našega cilja bo lažje razbrati tudi namen tega dela. Jasno ga razodeva že njegov naslov *Cerkveni krajepis ali opis mesta in škofije Koper*. Gre torej za opis in ne za letopis ali zgodovino, samovšečni in veličastni poimenovanji, vendar preširoki za skromno vsebino tega dela, še veliko bolj pa za skromnost njegovih ciljev. Opis oziroma zapis, beležka v nekaj kratkih vrsticah.«¹³

Preden se poskusimo dokopati do odgovora, za kakšen diskurz pravzaprav gre v primeru Naldinijeve *Corografia*, si moramo zastaviti le na videz preprosto vprašanje:¹⁴ kaj je kronika? Izraz je – skoraj brez vsakega dvoma pod vplivom javne rabe – celo v povsem zgodovino-pisnem smislu pogosto uporabljen dokaj ohlapno.¹⁵ Le v najširšem pomenu besede namreč pomeni neki kronološko urejen zapis, ki »tesno« sledi »naravnemu času«, vendar ima svoje vsebinske posebnosti. Pri kronikah si bomo dovolili slediti »kanonu« kriterijev: kaj je kronika kot žanr, kaj je funkcija kronike, kako se kronika odreže kot rekonstrukcija preteklosti – in kaj je prevladujoči jezik kronik.¹⁶ Dovolimo si citirati – *in extenso* – eno uporabnejših definicij *kronike*:

Kronike kot take ... niso samo zgodovinska dela ali zgodovinski zapisi v ožjem pomenu besede, ampak dokumenti širšega značaja in pomena, tako da lahko zanje pogosto rečemo, da predstavljajo nekakšen polliterarni žanr. Sam izraz 'kronika' lahko opredeljujemo

13 Naldini, *Cerkveni krajepis*, s. l. V izvirniku: »Discoperto il fino dell'Operante, sarà facile risapere quello dell'Opera, e già il Titolo, che ella porta in fronte, chiaramente lo svela. *Corografia, o sia Descrittione Ecclesiastica della Citta e Diocesi di Giustinopoli*. Dice si *Descrittione*; non Annali, o Istoria, Titoli ampulosi, e magnifici, ma eccedenti la scarsezza della materia, e molto più la povertà de suoi talenti. *Descrittione* si, cioè uno sbozzo, ò sia scorcio di poche, e corte linee.»

14 Dumville, »What is a Chronicle?«, 1.

15 Že zelo kratek pregled v slovenskem Vzemnem bibliografskem sistemu COBISS pokaže, kako razrahljana je raba izraza »kronika« v periodiki: poleg zgodovinske revije *Kronika* izhajajo ali so izhajali periodični naslovi, kot so *Šolska kronika*, *Šolska kronika Gimnazije Poljane*, *Gledališka kronika*, *Kronika Slavističnega društva Slovenije*, *Kočevska kronika* itd. Sodobne monografske kronike pa se skoraj praviloma osredotočajo na podatke, ki so kronološko razporejeni okoli ene same teme, kot so družinske kronike, kronike župnij, mest, ustanov ipd.

16 O problematiki izraza in njegovi pomenski nabitosti zelo dobro spregovori kratka obnova – napisal jo je organizator Erik Kooper – prve konference *Medieval Chronicle* (1996), ki je izšla v zvezku prispevkov *Medieval Chronicle 1* (1999).

v ožjem in v širšem pomenu besede. Kronike v ožjem pomenu besede so dela, ki opisujejo zgodovinske dogodke (nacionalne, državljanske, politične, vojaške, cerkvene ...) v časovnem zaporedju in so skratka to, kar izraz kronika pomeni: zapis o času. Med kronike v širšem pomenu besede lahko uvrstimo vsa dela, ki imajo kronikalni (kroniški) značaj: anale, kronologije, zgodovinske zapise, kataloge (papežev, cesarjev, kraljev itd.), genealogije, tudi biografska in avtobiografska dela, ki imajo kroniški značaj, kronike v obliki korespondence, samostojne kroniške zapise, kroniške zapise v drugih evidencah (npr. spomenicah) ali v različni dokumentaciji, dnevniške zapise in druge oblike kroniških del (npr. cehovske knjige itd.), poleg naštetega pa tudi dele (odlomke, daljše pasuse ali posamezna poglavja) v zgodovinskih delih in drugih delih, ki imajo kronikalni značaj.¹⁷

Kronike lahko potemtakem obravnavajo bodisi globalne bodisi lokalne teme, posvetne ali cerkvene teme, lahko so zaključene pripovedi ali deli pripovedi – in tako naprej. Lahko gre za rahlo literariziran seznam dogodkov, ki spominja na letopis (anale), vendar imamo lahko opraviti tudi z bolj integralno in kohezivno pripovedjo, ki je nastala z zbiranjem zapisov iz več letopisov.¹⁸ Tu si moramo dovoliti droben medklic: zanimivo je, da Naldini za svoje delo pove, da ne gre za »anale in tudi ne zgodovino« (*non Annali, o Istoria*), češ da gre za skromno skico, za nekajrstične zabeležke (*uno sbozzo, ò sia scorcio di poche, e corte linee*). Razlika med anali in kronikami je pravzaprav dvoumna predvsem zaradi antične perspektive in rabe izraza skozi srednji vek. Opremo se lahko na povsem jasno hierarhijo, ki izrazom vrača njihovo etimološko vrednost: če so lahko anali – letopisi, torej zabeležke zgolj posameznih let¹⁹ – zrasli iz aglomeratov koledarskih vnosov, so potemtakem kronike konglomerati analov in literarno nujno vsaj nekoliko bolj ambiciozen žanr.²⁰

Pomemben poudarek iz zgoraj podane definicije, ki daje pomemben poudarek tudi pričujoči razpravi, pa je, da gre v primeru kronik za »polliterarni žanr«, čemur ni mogoče ugovarjati, čeprav je tolažilna misel, da nekatere kronike in dnevniški zapiski predstavljajo prispevek svetovni književnosti.²¹ Debata o tem, ali kronike veljajo za

17 Hriberšek, »O pomenu latinskih in nemških kronik na Slovenskem«, 140.

18 Barnes, *A History of Historical Writing*, 65.

19 Dumville, »What Is a Chronicle?«, 6.

20 Barnes, *A History of Historical Writing*, 64–65; Burrow, *A History of Histories*, 230; Dumville, »A Millenium of Gaelic Chronicling«, 104.

21 Burrow, *A History of Histories*, 230.

(ne)narativen žanr (»pripovedi«) – in če že, kakšne pripovedi sploh so – ni nova, vendar se bomo za potrebe te razprave vzdržali uporabe sicer mikavnih in na prvi pogled zelo prepričljivih vzvodov za razlikovanje med pravimi in nepravimi ali »pomembnimi« ter »običajnimi« pripovedmi, ki jih loči drža do (ne)pojasnjevanja preteklosti.²² Ali lahko poleg ugotovitve, da razliko med kronikami in zgodovinskimi pripovedmi predstavlja razkorak med kvantitativnim in kvalitativnim zgodovinopisjem,²³ uvedemo še kak razlikovalni kriterij?

Tudi tu si moramo dovoliti medklic. Z izrazom »narativen žanr« se opiramo na vpeljavo pojma »nenarativno zgodovinopisje«,²⁴ s katerim se je mogoče strinjati samo, če povsem odmislimo vsak (vsaj malo strukturalističen) naratološki okvir.²⁵ Glede na obseg pričujoče razprave se moramo tu močno omejiti, in sicer na zgolj en aspekt naratoloških konceptov, povezanih s pripovedjo, namreč pojmom pripovedovalca in impliciranega avtorja. Kakor bomo videli, nam bo ta kriterij pri odgovoru na vprašanje o kronikah pomagal le delno.

Zelo preprosto izhodišče tega vmesnega razmisleka je: vsaka pripoved mora teči *o nečem*, in kadar je nekaj na kakršen koli način upovedeno, mora to nujno postati pripoved, ki je podrejena minimalnim pogojem narativnega kozmosa. Kjer koli in kadar koli teče neka pripoved, tudi če gre za eno samo izrečeno vrstico, mora biti prisoten *pripovedovalec*. Ta znotrajpripovedni agens je sicer lahko zamenjati z avtorjem (ali vsaj z »implicitiranim avtorjem«, ki mu bomo v tem prispevku namenili nekaj pozornosti), kar neizogibno vodi v prisilna in naivna biografska branja (zgodovinskih) besedil. Čeprav nas je naratologija naučila emancipirati osebo pripovedovalca od avtorja, je to v primeru historiografije bistveno težje: v primeru dominantnih zgodovinopisnih osebnosti se nam pogosto zdi, da gre predvsem za »njihovo« zgodovino. Čeprav imaginaren, je pripovedovalec vseskozi navzoč, tudi v tistih pripovedih, ki dajejo vtis, da »niso pripovedovane«, kakor bi se lahko polemično izrekli o kronikah ali analih. Toda v resnici gre v takšnih

22 Walsh, *Philosophy of History: An Introduction*, 32–33. Čeprav je, kot že rečeno, ta distinkcija mikavna, pa je že zgodaj naletela na odpor: obe vrsti pripovedi namreč služita istemu temeljnemu namenu, saj pojasnjujeta, kaj se je zgodilo, bodisi z preprostim pripovedovanjem o dogodkih bodisi z razlago njihovih povezav (prim. Danto, *Narration and Knowledge*, 112–142).

23 Burrow, *A History of Histories*, 230.

24 Gl. Kellner, »Narativnost v zgodovini: poststrukturalizem in po njem«; Harryman, »Introduction: Non/Narrative«; Scholes, »Language, Narrative, and Anti-Narrative«.

25 Vendar vsaj Kellner to (implicitno) prizna: Kellner, »Narativnost v zgodovini«, 29.

primerih zgolj za pripoved, ki ni »eksplicitno pripovedovana«. ²⁶ V tem smislu ugovora proti kronikam kot pripovedim v resnici ni: tudi če razpoznavna znamenja pripovedovalčeve prisotnosti niso raztresena vsepovsod po pripovednem polju, gre še vedno za *pripoved*, v kateri je pripovedovalec morebiti še najbolj zvest osnovnemu poslanstvu zgodovinskega diskurza: poročanju o dogajanjih in realijah iz preteklosti.

Več težav imamo, kakor bomo videli, z drugo pomembno narativno kategorijo (»persono«), ki ni povsem znotraj- in tudi ne povsem zunajbesedilna instanca; gre seveda za pojem *impliciranega avtorja*, ²⁷ tj. osrednjo vodilno zavest oziroma »metafizično počelo« ²⁸ nekega dela, ki je ni mogoče enačiti ne z avtorjem ne s pripovedovalcem. Kakopak jo je (hote ali nehote) ustvarila oseba, ki (in ko) je besedilo fizično ustvarjala: gre za navidezno celoto avtorjevih nazorskih potez. Ta avatar, ki je sicer nujno produkt razmerij med znotrajbesedilnim in zunajbesedilnim okoljem ²⁹ (delno ga pomaga ustvariti tudi bralec), predstavlja, ohlapno rečeno, tisto kapaciteto, ki predstavi neki niz dogodkov tako, da »pripadajo istemu redu pomena ... [in] s tem njihove razlike pretvori v podobnosti«, ³⁰ pri čemer pride do produkcije pomena. ³¹ Čeprav kronike imajo neko osrednjo temo oz. subjekt, jih z anali družijo to, da je osrednje načelo pripovedi kronologija, ³² ne pa »vzročnost«, »funkcionalnost«, »notranja logika« dogodkov ipd. ³³

Za potrebe pričujočega besedila smo razmišljanje o kategorijah pripovedovalca in impliciranega avtorja vpeljali predvsem zato, ker je v *zgodovinski* pripovedi pripovedovalec načeloma prisiljen zavzeti zelo specifično pripovedno perspektivo, namreč (pripovedno) gledišče, ki mu omogoča pregled nad neko *zgodovino* kot celoto. ³⁴ Zgodba, ki jo pripoveduje, se – če je vse prav – nekje konča in daje vtis zaključene celote. ³⁵ To nujno implicira tudi selekcijo gradiva, zajetega iz realij,

26 Chatman, *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*, 34.

27 Booth, *The Rhetoric of Fiction*.

28 White, *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*, 16.

29 Darby, »Form and Context: An Essay in the History of Narratology«, 839; Kindt, »Narratology and Interpretation: A Rejoinder to David Darby«, 418.

30 White, *The Content of the Form*, 16.

31 Helo, »Letting Go of Narrative History: The Linearity of Time and the Art of Recounting the Past«, 1.

32 Ibid.

33 Carr, *Kaj je zgodovina?*, 94–95.

34 Munslow, *Narrative and History*, 48.

35 Celo v primeru očitno nezaključenih pripovedi. Dober primer je Tukididova *Peloponeška vojna*, ki se konča tako rekoč sredi stavka; iz primerjave s Kseno-

ohlapno poimenovanih »preteklost«, ter seveda držo, ki jo implicirani avtor do teh realij zavzame, ko jih »uvršča v isti pomenski red«.

Prav kakovost (zgodovinske) pripovedi, da je »zaključena celota«, je s stališča narativnosti v kronikah največji problem. Smiselno je namreč pomislek, da ne gre za zaključeno pripoved, ker anali in kronike *de facto* nimajo konca oziroma vsebinskega zaključka: se ne končajo, pač pa se preprosto *nehajo*.³⁶ Tudi če imamo v tem primeru opravka z vsevednim pripovedovalcem z neomejenim pripovednim glediščem, to krni vtis neomejene retrospektivne panorame, osredinjene okrog neke pomembne prelomnice.³⁷

* * *

Kaj to kratko razmišljanje pomeni za opredelitev Naldinijevega *Cerkvenega krajepisa*? Naldiniju, kakor smo že povedali, ni manjkalo *metodoloških* ambicij: skliceval se je na starejše vire in sodobnike in zbiral tudi neliterarne vire, ki jih je znal, kakor bomo na kratko tematizirali v nadaljevanju, natančno povzeti in razmeroma kritično ovrednotiti. Vendar pa to njegovemu delu (še) ne zagotavlja nujno *historičnega* značaja. Prav nasprotno Naldini mestoma – morda najočitneje v pasusu, ki ga spodaj citiramo v daljšem odlomku – dokaj jasno namigne na analističen oziroma kroniški značaj svoje obravnave: »Kdor preskoči od prvega k tretjemu, od drugega k petemu in tako naprej, ne našteva urejeno, temveč ustvarja nered in napačno številčenje.«³⁸ Čeprav je citat vzet iz konteksta o vrstnem redu obravnave posameznih koprskih škofov, velja ugotoviti, da je ta princip uveljavljen v številnih pasusih *Cerkvenega krajepisa*.

Pri obravnavi literarnih virov je bil zelo natančen in kritičen: dober primer je njegova obravnava virov za starejšo zgodovino koprsk stolnice, pri kateri primerja pisce, kot so Manzuoli, Carlo Sigonio (*Historia de regno Italiae*) in Ferdinando Ughello (*Italia sacra*), ter kritično pretresa – celo s filološko metodo – njihova poročila o nastavitvah prvih škofov. Njegova kritika zaide v malodane retoričen patos: »Kako drugače je s tem v zvezi ravnal kanonik Schönleben! Ko

fontovo *Grško zgodovino*, ki se vsebinsko očitno navezuje na Tukidida, je mogoče razbrati, da je avtor dal iz rok daljše delo, ki je bilo šele naknadno (fizično) okrnjeno.

36 White, *The Content of the Form*, 16.

37 White meni, da so zato kronike paradoksalno bolj »realistične« kot sodobne zgodovinske pripovedi, saj se bolj ujemajo s tem, kako se predstavlja resničnost – kot neprekinjen niz dogodkov brez jasnih začetkov in koncev; *ibid.*, 24–25.

38 Naldini, *Cerkveni krajepis*, 51.

je ta ugledni pisec v svoji učeni *Zgodovini Kranjske* podrobno opisoval Koper, se je po seznanjenju s sicer resničnimi, vendar nezanesljivimi Manzuolijevimi opisi zakopal v najtemnejše noriške arhive in [...] iz njih izluščil najstarejša pričevanja ...»³⁹

Kar zadeva Naldinijeve neliterarne vire, ne moremo mimo že omenjene rabe epigrafskih dokumentov, ki jih je videl bodisi na terenu bodisi v prepisih. Že v prvem poglavju prve knjige je v okviru kratkega toponomastičnega ekskurza o imenih za Koper⁴⁰ citiral dva napisa, oba povezana z »mitom« o ustanovitvi Kopra, pri čemer se je vsaj v enem primeru izkazal celo za najnatančnejšega prepisovalca,⁴¹ kar si zasluži nekoliko obširnejšo razlago. Na osmi strani izvirnika⁴² namreč najdemo vestno prepisan napis o ustanovitvi mesta Justino-polis z naslednjo dikcijo:

D(ominus) n(oster) Caes(ar) Iustinus P. Sal. felix, pius, inclitus, ac triumphator semper. Augustus. Pont(icus) Max(imus), Franc. Got(thicus) Max(imus), Vandal(icus) Max(imus), Co(n)s(ul) IV, Tribun(us) VII, Imp(erator) V. Conspiciam ha(n)c Aegidis Insulam intima Adriatici Maris commodiss(ime) interiectam Venerandae Palladis Sacriari(m) quondam, & Colchidum Argonautarum persecutor(um) quietem, ob gloriam propagandam Imp(erii) S(enatus) C(onsultu) in urbem sui no(min)is excellentiss(imi) nuncupandam honestiss(ime) P(ublica) P(ecunia) P(onendam) designavit, fundavit Civibus Ro(manis) Po(opulo)Q(ue) & gente honestiss(ima) refertam.⁴³

39 Ibid., 20.

40 Ibid., 5–6.

41 Nasploh je Naldinijevo zanimanje za epigrafske dokumente za sodobne raziskovalce velika sreča. Čeprav do obeležij antike zavzema kulturno triumfalističen odnos (v četrtem poglavju prve knjige, denimo, spregovori o marmornatem podstavku za kip kot o »bednem ostanku poganstva, posvečenem lažnim božanstvom« (*nel luoco d'un marmo consacrato à falsi Numi, misero residuo del Gentilesimo ...*), je bil vsaj skrben zbiratelj sočasnih dokumentov, ki so kasneje postali žrtev bodisi obrabe – tak je denimo primer nagrobne plošče za piranskega škofa Nicolója Caldano – ali vsi primeri nagrobnih napisov v koprski stolnici, ki so bili uničeni v kasnejših prenovah.

42 Naldini, *Corografia ecclesiastica*, 8.

43 V prevodu (Naldini, *Cerkveni krajepis*, 6): »Naš gospod, cesar Justin, srečni, usmiljeni in blagohotni, vedno vzvišeni zmagovalec nad pontskimi ljudstvi, Franki, Goti in Vandali, štirikrat konzul, sedemkrat tribun in petkrat imperator, je ta lepi Egidin otok, tako srečno umaknjen v skrajni zaliv Jadranskega morja, ki je bil nekoč Paladino svetišče in pribežališče Kolhijcev, preganjalcev Argonavtov, namenil po sklepu senata in v večno slavo imperija za mesto, ki

Napisa, ki ga je citiralo veliko avtorjev vsaj do leta 1611, ko je svoje delo izdal Manzuoli, ni bilo več mogoče prebrati v živo,⁴⁴ zato ne preseneča, da so se avtorji sklicevali na isto tradicijo prepisov (tudi Carli ga citira v napačni obliki, napačen pa je tudi v CIL, kjer je smiselno uvrščen med potvorjene napise) – razen Naldinija.⁴⁵

Toda ali je vse to kriterij globljih historiografskih tradicij? Odgovor nam na neki način ponudi sam Naldini, ko v drugem poglavju prve knjige od (smiselne in temeljite) kritike virov preide k izvirni obdelavi historičnega gradiva: »Svoje trditve bomo dokazali s kronološkim prikazom, ki nas bo morda najbolj prepričal.«⁴⁶ Podobno v nadaljevanju – v petem poglavju – pri pregledu škofov:

Kot uči dobra aritmetika, je nepravilno tisto številčenje oziroma označevanje s številkami, ki označuje brez reda. Kdor preskoči od prvega k tretjemu, od drugega k petemu in tako naprej, ne našteva urejeno, temveč ustvarja nered in napačno številčenje. Seznam, ki mora vsebovati vsa pravilno razvrščena imena koprskih škofov, kot so se vrstili na škofovskem sedežu, ne bo nikoli tak, če jih naštejemo s preskakovanjem in ne drugega za drugim.⁴⁷

Tako seznam relikvij, ki ga prinaša tretje poglavje, kakor tudi pregled koprskih škofov sta po temeljnem literarnem principu izrazito kroniška pregleda, skoraj enako je mogoče trditi tudi za sedmo poglavje prve knjige (*Najuglednejše osebnosti koprskega stolnega kapitlja in duhovščine*), ki posamezne like lokalne zgodovine sicer pregleduje po notranji tematski logiki, obenem pa sledi izrazito kronološkemu principu.

Vendar pa ob zgoraj nanizanih ugotovitvah ne moremo mimo splošnega občutka, da vsaj prva knjiga – »O koprski stolnici, o koprski

ga je dal na javne stroške postaviti in po svojem presvetlem imenu imenovati; ustanovil ga je za prebivalce in ljudstvo Rima in ga namenil poštenim ljudem.«

44 Carli, *Delle antichità di Capodistria*, 104.

45 O podrobnostih gl. Pobežin, »Napis' o ustanovitvi Kopra v koprskem statutu: kratka zabeležka«.

46 Naldini, *Cerkveni krajepis*, 21.

47 Ibid., 51. V izvirniku (Naldini, *Corografia ecclesiastica*, 72): »Per regola di buona Aritmetica è sregolata quella numeratione, o siasi numero numerante, che disordinatamente numera. Chi salta dal primo al terzo, dal secondo al quinto, e così degli altri numeri, non numera con ordine, ma disordina, e disnumera. Il Catalogo de Vescovi Giustinopolitani, che deve essere il numero regolatamente numerato, di quanti Prelati in questa Cattedra successivamente sederono, non riuscirà mai tale, se quelli si numerano per salto, e non per ordine.«

Compositioni . Il Volaterrano , l'Alberti , il Cluverio , il Manzioli , il Tomasini , il Petronio , lo Schonleben , ed il Triestino minutamente la riportano . Noi con essi la produrremo quale anco nel Marmo fù anticamente incisa , ed oggi nello Statuto della Città impressa .

D. N. Cæs. Iustinus P. Sal. Fœlix , Pius , Incultus , ac triumphator semper Augustus . Pont. Max. Franc. Got. Max. Vandal. Max. Cons. IV. Tribun. VII. Imp. V. conspicuam hanc Ægidis Insulam ad intima Adriatici Maris commodiss. interiectam Veneranda Palladis Sacrarium quondam , & Colchidium Argonautarum persecutorum quietem , ob gloriam propagandam Imp. S. C. in Urbem sui nominis excellentiss. nuncupandam honestiss. P. P. P. designavit , fandam Civibus Ro. Po. Q. & gente honestissimam refertam.

L'altra Inscrittione , che è Poetica nel metro , mà Istorica nel ristretto , aggiunge moderne notizie all'antiche della prima ; poiche ricanta la Città non solo quale fù , mà quale è . Leggesi scolpita à piedi della Statua già detta di Pallade , e poscia cangiata nel Simulacro della Giustitia riposto sul frontispicio del Palazzo Pretorio . Eli Scrittori nazionali Manzioli , e Petronio così la rilevano ne' suoi carmi .

Pal-

maiora votis quoque expectamus. Interea timendus amatur, & amandus ti-
metur.

Typographo ignosce, Typi mendosam habent naturam incredibili industria, qua
carent Publica, corrigendam; Natalitios Iustinopolis Fastus Lapis hisce caracte-
ribus inscriptus tibi Lector signabit, & huius Prohemij amaritiem subsequenti
Epigrammatis dulcedine compensabis.

D. N. CARIS: IUSTINVS P. SAL. FELIX. PIVS INCLI-
TVS, AC TRIUMPHATOR SEMPER AVGVSTVS PON.
MAX. FRANC. MAX. GOT. MAX. VANDAL. MAX. CONS. IV.
TRIB. VII. IMP. V. CONSPICVAM HANC AEGIDIS IN-
SVLAM AD INTIMA ADRIATICI MARIS COMODISS.
INTERIBCTAM VENERANDAE PALLADIS SACRARIVM
QVONDAM ET COLCHIDVM ARGONAVTARVM PER-
SECVTORVM QVIETEM OB GLORIAM PROPAGANDAM
IMP. S. C. IN VRBEM SVI NOMINIS EXCELLENTISS.
NVNCVPANDAM HONESTISS. P. P. P. DESIGNAVIT
FVNDAVIT CIVIBVS ROMANIS PO. Q. ET GENTE
HONESTISSIMA REFERTAM.

Vide
Vol. Sa-
bel. Le-
and.

Slika 3: Napis o ustanovitvi Kopra v
tiskani verziji Koprskega statuta iz l. 1668.

škofiji, škofih in kapitulju« – zaradi številnih ekskurzov in celih tematsko zaokroženih poglavij spominja na nekakšno polihistorško lokalno zgodovino, ki nima večjih ambicij onkraj sicer globoko eruditske polemike s poprejšnjimi in sočasnimi viri. A že začetek druge knjige (»O škofijskih in redovnih cerkvah ter drugih nabožnih in dobrodelnih ustanovah v Kopru«), namreč poglavje *Škofijske cerkve v mestu*, po podobni shematski logiki kot v prvi knjigi najprej opravi kratko polemiko s starejšimi viri (v tem primeru Manzuolijem), nato pa preide na izrazito kroniški pregled s sicer zelo značilnim topografskim sosledjem, dragocenim za vsakega sodobnega preučevalca starejših urbanističnih faz v Kopru.

Še očitnejši je kroniški pristop k obravnavi snovi v tematsko tesneje zaokroženih poglavjih, kot je denimo šesto poglavje druge knjige (*Cerkev in samostan avguštinskih redovnic*), kjer po retoričnem uvodu in navajanju temeljnih listin sledi izrazito kroniški traktat, ki bi se lahko poljubno končal na kateri koli (kasnejši) časovni prelomnici – ali tudi poprejšnji, če bi bil avtor iz naključnega razloga prisiljen delo končati prej kakor pred izidom v letu 1700.

Enako lahko povemo o zgradbi vseh posameznih knjig, ki nam Naldinija razodevajo po skoraj nepremičnem vrstnem redu najprej kot nadarjenega topografa, nato erudita z dobrim bibliografskim uvidom, nazadnje pa kot eksegeta lokalne in predvsem institucionalne zgodovine. A – namesto zaključka – o vseh tistih njegovih pasusih, ki so rezultat njegovih izvirnih raziskav (in ne plod polemik s starejšimi avtorji in sodobniki), lahko postavimo (morda polemično) trditev, da ima njegovo delo vsaj v teh elementih prevladujoč kronikalni značaj.⁴⁸

BIBLIOGRAFIJA

- Barnes, Elmer Harry. *A History of Historical Writing*. New York: Dover, 1963.
 Booth, Wayne C. *The Rhetoric of Fiction*. London: Penguin, 1983.
 Burrow, John. *A History of Histories*. London: Allen Lane, 2007.

48 Članek je nastal kot plod raziskav v okviru projekta »Latinske in nemške kronike na Slovenskem« (J7-2604) in programa »(Nova) Kulturna zgodovina intelektualne dediščine: Slovenski historični prostor v evropskem kontekstu« (P6-0440), ki ju z javnimi sredstvi podpira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

- Carli, Gian Rinaldo. *Delle antichità di Capodistria: Ragionamento, in cui si rappresenta lo stato suo a'tempi de' Romani, e si rende ragione della diversità de'suoi nomi*. Benetke: s. n., 1743.
- Carr, Edward Hallett. *Kaj je zgodovina?* Prevedel Tomaž Jurca. Ljubljana: Studia humanitatis, 2008.
- Chatman, Seymour Benjamin. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca: Cornell University Press, 1980.
- Danto, Arthur C. *Narration and Knowledge*. New York: Columbia University Press, 2007.
- Darby, David. »Form and Context: An Essay in the History of Narratology.« *Poetics Today* 22, št. 4 (2001): 829–52.
- Darovec, Darko, ur. *Stari krajepisi Istre*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko; Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije; Pokrajinski muzej, 1999.
- . »Naldini, Paolo (Paulus)«. V: *Istarska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005; spletna izdaja 2024.
- Dolinar, France M. »Naldini, Paolo.« V: *Enciklopedija Slovenije*, zv. 7, 282–83. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997.
- Dray, William H. »On the Nature and Role of Narrative in Historiography.« *History and Theory* 10, št. 2 (1971): 153–71.
- Dumville, David. »A Millenium of Gaelic Chronicling.« V: *The Medieval Chronicle* 1, ur. Erik Kooper. Amsterdam – Atlanta: Rodopi, 1999: 103–115.
- . »What Is a Chronicle?« V: *The Medieval Chronicle* 2, ur. Erik Kooper. Amsterdam – New York: Rodopi, 2002: 1–27.
- Harryman, Carla. »Introduction: Non/Narrative.« *Journal of Narrative Theory* 41, št. 1 (2011): 1–11.
- Helo, Ari. »Letting Go of Narrative History: The Linearity of Time and the Art of Recounting the Past.« *European Journal of American Studies* 11, št. 2 (2016).
- Hriberšek, Matej. »O pomenu latinskih in nemških kronik na Slovenskem«. V: *Naši duhovniki in njihova dela*. Ruše: Lira – Društvo za razvoj, 2020: 137–70.
- Kamin Kajfež, Vesna. »Vloga koprskega škofa Paola Naldinija (1632–1713) v cerkvenem in kulturnem življenju Kopra v začetku 18. stoletja.« V: *Eremita doctus – episcopus Iustinopolitanus Paulus Naldini (1686–1713)*, ur. Vesna Kamin Kajfež. Koper: Škofija; Ognjišče; Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2014, 91–123.
- , in Gregor Pobežin. »Koprski škof Paolo Naldini (1632–1713), njegova oporoka in njegovo zadnje počivališče v cerkvi sv. Blaža v Kopru«. *ZUZ* 48 (2012): 67–91.

- Kellner, Hans. »Narativnost v zgodovini: poststrukturalizem in po njem«. *Filozofski vestnik* 16, št. 1 (1995): 21–52.
- Kindt, Tom. »Narratology and Interpretation: A Rejoinder to David Darby«. *Poetics Today* 24, št. 3 (2003): 413–21.
- Munslow, Alun. *Narrative and History*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Naldini, Paolo. *Corografia ecclesiastica o' sia Descrittione della città, e della diocesi di Giustinopoli, detto volgarmente Capo d'Istria*. Benetke: Gierolamo Albrizzi, 1700.
- , in Darko Darovec. *Cerkveni krajepis ali Opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko; Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije; Škofija, 2001.
- Pobežin, Gregor. »*Latine quae scripserit Paulus Naldini* – nekaj opazanj o prispevkih k Naldinijevi *Corographia ecclesiastica* v latinskem jeziku«. V: *Eremita doctus – episcopus Iustinopolitanus Paulus Naldini (1686–1713)*, ur. Vesna Kamin Kajfež. Koper: Škofija; Ognjišče; Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2014, 75–89.
- Scholes, Robert. »Language, Narrative, and Anti-Narrative.« *Critical Inquiry* 7, št. 1 (1980): 204–12.
- Valenčič, Rafko. »Podoba koprške škofije v času Paola Naldinija (1632–1712)«. V: *Eremita doctus – episcopus Iustinopolitanus Paulus Naldini (1686–1713)*, ur. Vesna Kamin Kajfež. Koper: Škofija; Ognjišče; Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2014, 37–48.
- Walsh, William H. *Philosophy of History: An Introduction*. New York: Harper, 1960.
- White, Hayden. *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore – London: Johns Hopkins University Press, 1987.
- Zudič Antonič, Nives. *Zgodovina in antologija italijanske književnosti Kopra, Isole in Pirana*. Koper: Italijanska unija – Unione Italiana, 2014.
- Žitko, Salvator. »Škof Paolo Naldini med erudicijo, pastoralno in zavze-manjem za slovansko bogoslužje«. V: *Eremita doctus – episcopus Iustinopolitanus Paulus Naldini (1686–1713)*, ur. Vesna Kamin Kajfež. Koper: Škofija; Ognjišče; Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2014, 13–36.

IZVLEČEK

Koprski škof Paolo Naldini, ki je službo v Kopru nastopil leta 1686, je leta 1700 v Benetkah objavil delo z naslovom *Cerkveni krajepis ali Opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper (Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città e della diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capo d'Istria)*, ki predstavlja eno najizčrpnjših študij območja koprške škofije. Delo, ki šteje nekaj več kakor 500 strani, ni edini krajepis v Istri, je pa posebno v tem smislu, da ima zelo jasno osrednjo temo: vlogo in zgodovino cerkve v severni Istri, natančneje znotraj meja koprške škofije. Naldinijevo delo priča o veliki erudiciji. Suvereno je polemiziral z drugimi avtorji, ki so se dotaknili prostora severne Istre, in kritično primerjal posamezna pričevanja iz starejših krajepisov. Imel je dober pregled nad neliterarnimi viri in skrbno zbiral tudi epigrafske dokumente. Toda vprašanje, ki si ga doslej še nismo zastavili, je, kakšna je pravzaprav literarna narava Naldinijevega krajeписа: gre za historično ali kroniško stvaritev? Odgovor ni preprost, kajti *Cerkveni krajepis* je preplet različnih literarnih strategij, tako da nas sprva zamika, da bi delo označili kot polihistorski pregled lokalne zgodovine. Kljub temu ne moremo mimo opažanja, da je v najbolj izvirnih pasusih princip obravnave snovi izrazito kroniški.

KLJUČNE BESEDE: Paolo Naldini, *Cerkveni krajepis*, zgodovinopisje, kronika, anali, pripoved, pripovedovalec, implicirani avtor

Naldini's *Corografia Ecclesiastica*: A Chronicle of the Koper Bishopric or a Local History?

ABSTRACT

The Bishop of Koper Paolo Naldini, who took office in 1686, published the work *Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città e della diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capo d'Istria* (Ecclesiastic Local History or Description of the City and Diocese of Justinopolis, popularly Koper) in Venice in 1700. It is one of the most comprehensive studies of the area of the Koper Diocese. The work, which runs to just over 500 pages, is not the only local history of Istria, but it is particularly remarkable in the sense that it has a very clear central theme: the role and history of the Church in northern Istria, more specifically within the boundaries of the Diocese of Koper. Within the scope of his work, Naldini has drawn up a testament of great erudition. He was able to argue with other authors who had touched on the area of northern Istria, critically comparing individual testimonies from older local histories; he had a good overview of non-literary sources, and he also carefully collected epigraphic documents. A question that has not yet been asked, however, is whether Naldini's local history is a historical work (in the strict sense of the word) or a chronicle. The answer is not easy, because the *Corografia Ecclesiastica* is a mix of different literary strategies, so that one is initially tempted to label the work as simply a survey of local history authored by a polymath. Nevertheless, it cannot be overlooked that in the most original passages, the principle of treatment of the material is distinctly chronicle-like.

KEYWORDS: Paolo Naldini, *Corografia Ecclesiastica*, historiography, chronicle, annals, narrative, narrator, implied author